

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Facultatea de Științe Politice

Școala Doctorală

-Rezumat-

Aranjamente instituționale cooperativiste în România socialistă

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Adrian Miroiu

Doctorand:

Silviu-George Colonescu

București

Septembrie 2023

Lista tabelelor și figurilor

Tabel 1. Tranzacții în sectoarele sociale. Intervenția și coordonarea birocratică _____

Tabel 2. Evoluția sectorului cooperatist în economia socialistă în România _____

Tabel 3. Numărul cooperativelor meșteșugărești în perioada 1950-1969, 1975-1980 și ponderea lor în economia națională _____

Tabel 4. Numărul cooperativelor ca unități de deservire a populației în perioada 1950-1969, 1975-1980 și ponderea lor în economia națională _____

Tabel 5. Evoluția comparativă a sectorului industrial de stat și al cooperativei meșteșugărești la nivel național _____

Tabel 6. Bugetul Partidului Comunist Român pe anii 1972 și 1973, desfășurat cu venituri, cheltuieli și excedentul bugetar _____

Tabel 7. Comparație între veniturile Partidului Comunist Român în anii 1953, 1954, 1972 și 1973, desfășurat pe surse de venit- cotizații, subvenții și vărsăminte din întreprinderi _____

Tabel 8. Evoluția dezvoltării cooperației „Munca Manuală” Roman prin prisma numărului de cooperatori și a valorii de producție _____

Tabel 9. Situația realizării indicatorilor de plan pe perioada anilor 1971-1975 în cadrul Coop. „Munca Manuală” Roman _____

Figură 1. Ilustrație grafică a evoluției dezvoltării cooperației „Munca Manuală” Roman _____

Cuprins

Introducere _____

Prolog _____

Contextul cercetării _____

Organizarea cercetării _____

Obiectivele cercetării și baze bibliografice _____

Asumptii și întrebări de cercetare _____

Structura lucrării _____

Capitolul 1. Clarificări conceptuale. Definiții și concepte teoretice fundamentale _____

Introducere _____

1.1 Colectivismul ca mantră comportamentală în organizarea socială. Corporatism și cooperării – distincții ontologice și metodologice _____

- Colectivismul _____
- Corporatismul _____
- Cooperarea și Cooperativa _____

Capitolul 2. Statul totalitar sub lentila instituționalismului. Abordări teoretice contrastante ale socialismului _____

Introducere _____

2.1 Perspectiva totalitară asupra statului socialist _____

2.1.1 Modelul democratic al cooperativizării muncii sub infuzia instituțiilor totalitare _____

2.2 Abordarea corporatist-mercantilistă a statului socialist. O perspectivă instituțională diferită _____

2.2.1 Comportamente instituționale paralel-subversive. Organizații birocratice și monopolul resurselor _____

- Rente politico-economice de monopol- mărci ale erodării totalitarismului _____
- Dualitate și disonanță în comportamentul birocratic. Cooperativizarea intereselor birocratice sub aparențe instituționale etatiste _____
- Clasa birocratică extractivă și rentele de monopol în statul mercantilist _____

Capitolul 3. Instituții cooperatiste evolutive. Un model contractualist simbiotic reconciliant _____

Introducere _____

3.1 Alegerea rațională- comportamente individuale de maximizare a utilității _____

3.2 Modelul redistributiv al dreptății sociale- indicator al echității instituționalizate în cooperare _____

3.3 Explicații evolutive ale instituțiilor _____

**Capitolul 4. Organizarea și funcționarea cooperățiilor în epoca socialistă. Studiu de caz-
Regiunea Nord-Est** _____

Introducere _____

4.1 Date și indicatori globali ai sistemului cooperatist în epoca socialistă _____

4.2 Studiu de caz: Uniunea Județeană a Organizațiilor Cooperăției Meșteșugărești (UJCM) Neamț ___

4.3 Studiu de caz: Cooperativa „Munca Manuală” Roman (județul Neamț) _____

4.4 Studiu de caz: Uniunea Județeană a Organizațiilor Cooperăției Meșteșugărești (UJCM) Bacău ___

4.5 Studiu de caz: Cooperativa SCM „Pielbac” Bacău (județul Bacău) _____

**Capitolul 5. O abordare instituțională a cooperăției meșteșugărești din România socialistă.
Analiza datelor** _____

5.1 Statul socialist totalitar- o formă fără fond. Modelul teoretic explicativ al organizării corporatist-
mercantiliste _____

5.2 Modelul teoretic explicativ al cooperăției ca instituție reconciliantă între alegerea rațională și
constrângeri morale _____

5.3 Testarea în raport cu datele factuale a ipotezelor teoretice _____

Concluzii _____

Discuții generale _____

Îndeplinirea obiectivelor _____

Rezultatele cercetării _____

Limitele cercetării și contribuția academică _____

Bibliografie: _____

Anexe _____

Ghidul de interviu _____

Fotografiile documente de arhivă _____

Discuții generale

Studierea în formă continuă și aprofundată a fenomenului cooperatist în perioada socialistă a României generează întrebări pertinente și chiar disonanțe cognitive cercetătorului. Probabil această capcană cognitivă este generată și de închistarea conceptuală în paradigma dominantă ce ne-a obișnuit să privim regimurile comuniste ale Europei într-un singur fel- ca totalitare, caracterizate prin dominație, represiune, coerciție, anularea garanțiilor legale, regim monopartidist, cultul personalității, monism politic. Odată cu mutarea analizei în perspectiva instituționalismului, , așa cum am arătat, o imagine diferită asupra acestui fenomen începe să se constituie.

Analiza cooperativei, cu precădere cea de producție sau meșteșugărească, în perioada socialistă a României, a reprezentat o provocare pentru modelele teoretice instituționale. Pe tot cuprinsul lucrării, metodologia a fost gândită astfel încât să structureze fiecare segment de analiză, fiecare aspect al cooperăției prin separarea și analizarea metodică a componentelor sale; teza și-a propus maparea și radiografierea organismului cooperăției meșteșugărești și cum s-a comportat acesta sub auspiciile unui climat politic ostil, volatil, autoritar.

Din perspectiva culegerii informațiilor și inspectarea amănunțită a studiilor de caz, o astfel de analiză a mecanismelor interne de funcționare și raportarea la mediul politic, economic exogen, a cooperăției meșteșugărești, se confruntă cu existența limitată a unor date statistice publice, sistematizate, referitoare la cooperăție. Cu atât mai mult dacă ne referim la subterfugiile utilizate de aceasta în calitate de grup corporatist de interes spre a-și crește profiturile și promova interesele. Trebuie recunoscut că și datele existente la arhivele naționale și cele județene au utilitate și ar putea fi explorate mai mult, dar considerând aceste inconsistențe ce nu au fost luate în calcul la începutul acestui demers, cea mai acurată soluție de a afla adevărul a fost apelul la interviuri cu foștii membri ai elitelor birocratice cooperăției meșteșugărești din perioada socialistă a României. Aceste persoane au putut furniza informații vitale pentru teză și prin intermediul testimonialelor lor am putut sparge bariera rigidă a datelor, a tipizării. Discuțiile cu respondenții au oferit prilejul deschiderii unor subiecte conexe, neprogramate a priori, care s-au dovedit a aduce un increment cunoașterii actuale- de pildă, faptul că meșteșugarii erau într-o competiție pentru a fi cooptați și a adera la cooperăție, aspect neluat în calcul până în momentul interviului.

Pe parcursul studiului am încercat să surprind în profunzime mutațiile instituționale ale cooperativei meșteșugărești și modul în care s-a adaptat, și-a creat mecanisme instituțional-evolutive prin care s-a aclimatizat unui regim caracterizat printr-un stat puternic, păstrându-și autonomia organizațională. Atenția s-a concentrat pe două paliere epistemologice ale modului de a privi cooperarea și anume fațeta sa corporatistă și capacitatea sa de a reconcilia instituțional și contractualist aspectele: egoismul, care caracterizează comportamentul individual și echitatea socială. Coexistența acestor fenomene antagonice și capacitatea unei organizări de a le reuni sub cupola sa, fac cooperarea să manifeste interes de cercetare și înțelegere aprofundată, iar acesta a fost stimulul determinant pentru această teză.

Contextul cercetării

Scopul cercetării și ideea fundamentală în baza căreia a fost gândită această lucrare se referă la schimbarea opticii în privința modului de a privi statul socialist român din perspectiva organizării sale. Paradigma totalitară convențională, ce a ocupat în mod covârșitor mentalul colectiv, s-a perpetuat și a validat asumțiile individuale, de la cercetători la indivizi dinafara sferei academice. Incontestabil această școală de gândire populară în anii postbelici își are locul său binemeritat și explică, descrie și analizează în profunzime tezele regimurilor politice totalitare, începând cu germenii lor ideologici. Această viziune a avut un impact major și a fost des uzitată ca vehicul explicativ al guvernărilor blocului socialist, ori a regimurilor fasciste. Dar plecând de la premisele filosofiei științei, ce susține că orice abordare teoretică poate fi contestată și mereu îmbunătățită, am optat spre a găsi un alt mod de a explica ontologia statului socialist din România, îndeosebi cel care constă în modele instituționale economice ce au explicat funcționarea și perisabilitatea Uniunii Sovietice, tipologia instituțiilor sale și comportamentele administrației statului.

În calitate de cercetători ai domeniului științelor politice am putea avea datoria morală și profesională de a căuta explicații pentru paradoxurile observabile, de fapt, în acea perioadă politică. De aceea o abordare economică a instituțiilor socialismului românesc ar putea pondera frisonul căutării unor răspunsuri și ar putea scurta drumul către explicații inteligibile. Căci odată cu disoluția blocului comunist estic s-a manifestat o vertiginoasă căutare academică a adevărului

privind surparea sistemului și o încercare de înțelegere a efectelor care urmau să se resimtă în societatea afectată de seismul politic, economic și social.

Înșiși artizanii abordărilor instituționaliste economice ale socialismului susțin că elementele ce descriu ordinea instituțională funcționează în contextul unor condiții istorice. Însă problema este că sunt dificile consensurile asupra interpretării acestor condiții istorice ce au condus la emergența fenomenului comunist și a relației dintre estul comunist și vestul liberal. Regimurile comuniste au încercat, cel puțin ideologic, să forțeze întregul angrenaj al statului spre o schimbare socială radicală în termenii creșterii complexității aranjamentelor instituționale și a schimbărilor tehnologice, prin creșterea productivității muncii și glorificarea proletariatului. Contrar, observațiile cercetătorilor arată că blocul comunist estic a fost frecventat de o inerție instituțională ceea ce a dus la stagnare și incapacitate competitivă cu societățile mult mai dinamice din vest. Mai aplicat, o trăsătură generalizată în estul socialist al Europei era monopolul instituțiilor economice și al organizațiilor lor de către elita administrației de partid împreună cu aparatul represiv și forțele armate- sectoare pilon pentru un stat. Ceea ce facilitează extragerea de resurse și utilitate în folos propriu, din sectoarele economice ale statului, sunt chiar asocierile mercantile dintre elitele politice ale partidului și reprezentanții grupurilor de interese din statul socialist. Fiecare facțiune economică, grup de interes, își cunoștea capacitatea sa de negociere, puterea exercitată față de stat prin însăși funcționalitatea sa pentru acesta și le instrumentalizau în scopul șantajării și obținerii de avantaje politice ce generau ulterior privilegiile economice private.

Dintre aceste grupuri de interese cu autonomie proprie, autointeresate, face parte și sectorul cooperatist al societății socialiste române. În accepțiunea comună, primul gând, atunci când se vorbește despre cooperativizare, ne trimite către clasicele cooperative agricole și colectivizarea agriculturii. E drept că a reprezentat un episod marcant al comunismului de tip stalinist și a devenit o emblemă a acestuia, dar fenomenul cooperativist își extinde prerogativele în aproximativ toate sectoarele vieții economice și are o amploare mai largă, chiar și în acea perioadă. În urma preluării puterii politice de către partidul comunist și de către proletariat, cooperativele au căpătat o autonomie largă în organizarea și desfășurarea activităților economice. Erau funcționale statului, ca instrumente economice naționale, golite de autonomie în faza incipientă.

La fel ca portavocile ortodoxiei marxiste, și adepții cooperăției supuse epocii comunismului bolșevic, vedeau organizările de tip socialist și cooperatist ca răspuns la promovocarea ridicată de bunăstarea redusă și dezavantajele din rândul unor categorii sociale. De aceea, aceste forme asociative cooperative au manifestat dintotdeauna scopul de a ridica nivelul de trai, cultural și moral. Însă mișcarea cooperatistă nu și-a dorit lupta politică prin mijloace violente precum cea socialistă pentru suprimarea ordinii socio-economice existente, ci adaptare în cadrul aceluiași sistem care a creat-o, prin asociere spre armonizarea muncii cu capitalul și interesele tuturor claselor sociale într-un mod echitabil, creșterea nivelului de trai, social și cultural al celor nevoiași și facilitarea accesului lor la resurse

Discuțiile tezei vor pleca de la unele aspecte teoretice ale fenomenului cooperatist din perioada socialistă a României. Atenția se va îndrepta către un anumit mod de a privi cooperăția și anume fațeta sa corporatistă. Nu este un element de noutate, chiar adepții gândirii cooperatiste au introdus în taxonomia proprie, asumată, cooperăția cu valențe corporatiste infuzată într-un regim socialist.

Organizarea cercetării

În scopul explorării aspectelor ce contravin paradigmei convenționale totalitare, lucrarea propune o incursiune în viața cooperatistă specifică perioadei socialiste în România, practicile cooperăției în raport cu statul și dirijismul economic. Desigur, o astfel de orânduire politică ar fi putut reprezenta, la nivel declarativ, ideologic și de jure, un climat prielnic, chiar familial cooperăției pentru că înseși linia propagandistică oficială susținea edificarea socialismului prin înlocuirea revoluționară a capitalismului cu socialismul prin dominația proprietății comune asupra mijloacelor de producție. Interpretând asumptiile ideologice ale regimului politic comunist se poate lesne afirma că o configurație cooperatistă a societății socialiste, văzută prin colectivizarea muncii și socializării producției, în oricare sector de producție și compartiment al vieții, reprezenta chiar climatul instituțional propice vieții cooperăției, cooperativizării și dezvoltării sale.

Odată identificat cuvântul cheie și derivatele sale-cooperăție/colective/cooperativism/cooperare- se vor avea în vedere abordări comportamentale din economia neoclasică și, desigur, analiza dinamicii grupurilor de persoane și a acțiunii colective. Atunci când obiectivele grupului sunt analizate în raport cu scopurile private ale

indivizilor, putem discuta despre acțiune colectivă. Actorii colectivi, luați ca modalități de agregare ale membrilor grupului, interacționează între ei, dar și cu alte sisteme sociale de tip colectiv pentru îndeplinirea unor țeluri comune, prin acestea înțelegând sarcini sau acțiuni menite să satisfacă nevoile tuturor membrilor văzuți colectiv (prescrise de persoane aflate într-o poziție legitimă de autoritate și care dau directive), ori care sunt consimțite de toți membrii. În cazul nostru am putea privi astfel cooperarea cu membrii săi cooperatori, iar autoritatea externă ar putea fi statul sau partidul socialist.

În această teză voi încerca să realizez o abordare complexă a fenomenului cooperatist din perioada României socialiste. Vor fi analizate aspectele ontologice ale structurilor cooperatiste prin prisma imperativelor politice ale vremii, acest obiectiv aparținând primei teze a lucrării privind demolarea, reinterpretarea și schimbarea opticii de a privi statul socialist. Apoi accentul va cădea pe aceleași trăsături generale ale existenței cooperăției, dar cu prioritate spre valorile morale și instituția universalist-umanistă a cooperativei cu instrumentele și normele sale metodologice orientate social în simbioză cu un climat rigid, cu trăsături totalitare, dominat de teroare și control. Nu doresc să fac o analiză generală a întregii cooperății românești din perioada socialistă, din considerentul evident al naturii lucrării, ce dorește să întrunească un anumit nivel al maturității epistemice. De altfel spațiul nici nu mi-ar permite să realizez o analiză exhaustivă, ori cel puțin conform metodologiei propuse, a tuturor formelor cooperatiste, pe paliere și tipuri de cooperative- consum, credit, producție (meșteșugărească).

În urma cercetării preliminare, a preambulului documentării propriu-zise, a colectării de date, atenția mea s-a focalizat pe un tip de cooperăție, respectiv pe cea de producție ori meșteșugărească. Am ales analiza acestui tip de cooperăție datorită abundenței de informație identificată în zona supusă cercetării, surselor empirice identificate, disponibilității respondenților și cooperativelor, receptivității acestora și interesului lor de a colabora în interes științific, coroborat cu existența unor documente de arhivă.

În acest sens am abordat o metodă de lucru idiografică pentru a identifica detalii micro ale cooperativelor și a construi un tablou general al acestui tip specific de cooperativă. Metoda idiografică se concentrează pe specificitatea unui caz și operează cu instrumente de cercetare calitative de tip observația sociologică, interviul și focus-grupul. Desigur, cercetarea nu a exclus

posibilitatea completării sale ulterioare cu o schemă mixtă de abordare nomotetică cât și idiografică, precum și metodele de cercetare cantitative și calitative. Am luat în calcul acest aspect pentru a permite înțelegerea profundă a modului în care cooperativa influența viața economică, socială a comunităților, dar și politica socialistă a vremii.

Metodologia cercetării utilizată în acest studiu se va concentra pe utilizarea unor abordări teoretice de tip instituționalist, operaționalizând concepte teoretice- ca instrument de măsurare, explicând datele empirice cu ajutorul modelelor create în baza asumpțiilor teoretice extrase din literatura de specialitate parcursă. Pentru colectarea datelor factuale am utilizat metoda studiului de documente și date secundare, studiul de caz (în fapt o alegere a tipului de studiu și nu o alegere metodologică). De asemenea, ca metodă principală, a fost utilizată metoda interviului semistructurat cu membri ai elitelor administrative ale cooperațiilor meșteșugărești prin intermediul cărora voi valida datele obținute în urma analizei de documente obținute și îmi voi consolida acuratețea argumentelor și a dovezilor. Am încercat să obțin contactelor unor foști ori actuali membri ai unor cooperații meșteșugărești aflați în poziții de conducere ori direct implicați în administrarea cooperației, din foruri tutelare superioare, iar prin intermediul unei grile de interviu am obținut informații vitale despre metodologia funcționării și organizării cooperațiilor meșteșugărești din zona de est a României- regiunea Moldova, în județele Neamț și Bacău. Am selectat, în baza modelelor teoretice proprii, generate în baza literaturii parcurse, indicatori globali cu rol de condiții teoretice ale modelului, iar la finalul cercetării vom observa dacă acestea sunt întrunite. Indicatorii globali utilizați se referă la semnificația/funcționalitatea organizației în jocul pieței (sau sistemului economic), maniera de integrare în structura instituțională, totalitatea asociațiilor/membrilor unei cooperații în medie, raportul instituțional cu statul sub imperativele epocii socialiste, explicarea/justificarea tendinței expansioniste a unei cooperații (luate în mod individual), rolul politic al cooperabilor, implicarea partidului unic în treburile cooperației și formele de solidaritate socială existente în țesătura instituțională a organizării cooperației meșteșugărești. De asemenea, explorând literatura de specialitate privind cooperativizarea și economia socială, am identificat un set similar de indicatori globali ai cooperației ce pot califica o asociație/organizație colectivistă ca fiind actor al economiei sociale (Petrescu 2013, p. 20. Borzaga și Defourny 2001). Am considerat că acești indicatori permit analiza datelor empirice.

Voi utiliza abordarea comparativă pentru cercetarea politicii și societății socialiste raportate la cooperările meșteșugărești, considerând abordările divergente: totalitară și instituționalist economică, pe de-o parte; apoi normativă și pozitivă, pe de altă parte, în a doua secțiune metodologică a lucrării. Variațiile urmărite vor facilita observații teoretice, iar prin intermediul acestora voi argumenta dacă și în ce fel un fenomen (variabilă dependentă) este dependent de altul (variabilă independentă). Conceptele teoretice vor fi analizate raportându-le la teoriile din care fac parte, iar fiecare concept va fi definit, delimitat și reprezentat de variabile ce vor fi extrase din datele cercetării de teren, cu scopul final de a formula răspunsurile necesare întrebărilor de cercetare. Variabilele conceptelor selectate vor reprezenta relațiile teoretice în conformitate cu teza studiului și pe baza lor vor fi formulate și ipotezele (bazate pe unități de analiză/observație).

Analiza de documente, ca metodă de cercetare, încearcă să rezolve problema obținerii unor date în cazul în care alte metode nu sunt la îndemână sau nu pot fi utilizate (de pildă interviuri sau chestionare aplicate persoanelor care cunosc fenomenul cercetat). Astfel voi cerceta subiectul folosind mărturiile lăsate de acesta (texte/documente/stenograme/acte arhivate care reflectă în mod direct/indirect subiectul). Metoda mai poate fi folosită pentru verificarea și completarea datelor obținute prin alte metode.

Obiectivele cercetării și baze bibliografice

Reiterând afirmațiile anterioare, în această lucrare doresc să analizez funcționarea cooperativelor meșteșugărești din zona de est a României- Moldova, județele Neamț și Bacău, în perioada socialistă. Doresc să surprind modul lor de organizare, raportarea la prerogativele regimului politic, interacțiunea cu acesta și organele de stat, respectiv de partid, de asemenea dacă prin natura lor întruneau o funcție socială pentru comunitate și membrii săi. Conform unuia dintre modelele teoretice, voi discuta calitatea lor de corporație cu rol maximizator de profit, atât în sens colectiv, cât și individual pentru membrii lor.

Practic în această teză pornesc de la abordări teoretice contrastante și încerc să arăt faptul că exista mecanisme prin care acestea să fie privite unitar. Mai exact voi arăt cum într-o organizare statală, care a fost interpretată atât de des ca fiind de tip totalitar, să poată exista forme

organizatorice autonome corporatiste. Ceea ce este interesant și trezește interesul, este cum o astfel de organizare cooperatistă poate armoniza norme instituționale disonante. Mă refer aici la faptul că organizarea cooperatistă a creat un climat instituțional în care a reunit norme morale materializate prin reguli de redistribuție și compensații materiale pentru corijarea inechităților, cu reguli și comportamente de piață pentru a maximiza profitul organizației și a cooperabilor în mod individual. Coexistența acestor particularități, aparent disonante teoretic, și capacitatea unei organizații de a le reuni sub cupola sa, fac cooperabilă să manifeste interes de cercetare și înțelegere aprofundată.

Îndeplinirea obiectivelor

I. Ca prim obiectiv, am arătat de ce abordarea totalitară poate fi înlocuită și cu altă perspectivă teoretică, și mi-am propus, pe baza unei literaturi largi existente, formularea acestei abordări paralele, concurente. Am plecat de la asumția că modul de a privi statul socialist român în perspectiva totalitaristă este perimat întrucât paradigma totalitară convențională, ce a ocupat până acum discuțiile privind regimurile moniste ale secolului XX, nu are capacitatea de a explica nici întreaga perioadă socialistă a societății, nici integral țesătura ei instituțională. În consecință, am inventariat teoriile cadrului totalitarismelor clasice care și-au făcut simțite monopolul explicativ de-a lungul vremii și am abordat totalitarismul cu accente pe modelele lui Hannah Arendt (1973/2014) și Carl J. Friedrich & Zbigniew Brzezinski (1965). Pentru perspectiva concurentă modelului convențional al totalitarismelor de secol XX, am utilizat o perspectivă instituțională diferită, neafată în proximitatea ideologică a regimului și formal incompatibilă cu organizarea socialistă, respectiv abordarea corporatist-mercantilistă a statului socialist. În primul rând am explorat și inventariat sursele bibliografice privind corporatismul, respectiv perspectiva clasică a lui Mihail Manoilescu (1934) și extensiile teoretice ulterioare, Schmitter (1974), Bunce (1983). Pe scheletul teoretic al doctrinei corporatiste am adăugat acele modele ale statului mercantilist și instituționalismul economic al regimului socialist. Astfel am ajuns la explicații ale modului instituțional de operare al Uniunii Sovietice și al statului socialist român prin operaționalizarea corporatismului pe datele privind sistemul de reprezentare al intereselor unor grupuri divizate de interes, categorii profesionale și sectoare industriale, fiecare încercând să își crească bunăstarea proprie (Kornai 1992, Kaminski 1991, Kaminski 1992). În concordanță cu aceeași abordare de tip cooperatist a societății socialiste, am inclus discuția privind elita

birocratică ca o clasă socială aparte care de-a lungul exercitării ordinii sociale de tip socialist (Chiot 1978/1980, Djilas 1957) a manifestat comportamente individualiste, contrare ideologiei, cu scopuri mercantiliste, maximizatoare de profit. A fost inclusă și o scurtă explicare a statului mercantilist în epoca socialistă (Boettke & Anderson, 1997. Castoriadis, 1973. Nove, 1975). De asemenea am extins demersul spre tipologia organizațiilor birocratice și trăsăturile acesteia de monopolizare a resurselor ori de accesare spre poziții de negociere superioare. Aici se includ corupția birocratică și delimitarea rentelor de monopol economic și politic (Krueger, 1974. Tullock, 2005) cu specific pe tipologia statelor autocratice puternic închistate în astfel de monopoluri (Mbaku & Kimenyi, 1995. DiMaggio & Powell 1991/1983). Am apelat aici la modele birocratice, tipologii comportamentale în cadrul structurilor birocratice, comportamente rațional instrumentale de maximizare a utilității și tendința de securizare a unor arealuri economice și politice cu scopul extragerii de beneficii. Cu ajutorul acestor modele am explicat cum se comporta birocrăția socialistă însărcinată cu administrarea și gestionarea bunurilor, producției și resurselor umane din cadrul sectoarelor economice ale statului. Modelele birocratice prin care birocrății tind să își maximizeze beneficiile și utilitatea se referă la mărimea și creșterea guvernământului (Mueller, 2003. Holcombe, 2005), tendința de supradimensionare a acestuia pe fondul verticalității relațiilor dintre stat și cetățeni și creșterea bugetului birourilor (Niskanen, 1971/2008).

II. În cel de-al doilea obiectiv am propus extinderea cunoașterii, văzută prin aceste modele teoretice instituționale, și să pătrund în profunzimea fenomenului cooperatist indicând și o altă cale de organizare a lui, de a înțelege cooperățiile. Așa cum am arătat încă din introducerea lucrării, am optat pentru elaborarea unui cadru teoretic interpretativ și explicativ care să poată oferi o înțelegere comprehensivă a cooperățiilor, cooperativelor ca tip de organizare socială inclusă în economia de tip social, plecând de la unele modele normative ale dreptății sociale și pozitive din economia bunăstării. Am conchis că formele cooperatiste funcționează ca soluții instituționale pentru rezolvarea dilemelor sociale de acțiune colectivă, având capacitatea de a satisface atât interesul privat cât și nevoile sociale.

Am luat în calcul ipoteza conform căreia organizațiile de tip cooperatist sunt structuri socio-economice hibride întrucât în activitatea lor se regăsesc principii economice clasice prin care profitul este maximizat în folosul individual al fiecărui membru, simultan cu forme

redistributive de dreptate socială orientate către categoriile dezavantajate din interiorul ori exteriorul cooperăției cu scopul corijării inegalităților și dezechilibrelor sociale.

Pe parcursul tezei am dorit, de asemenea, ca modelul explicativ să fie astfel calibrat încât să permită aplicarea coerentă și mai în profunzime asupra fenomenul cooperăției, în particular asupra celei de producție/meșteșugărească. Acest model teoretic deductiv a fost operaționalizat și infuzat în datele factuale colectate din cercetarea de teren, ce se regăsesc în capitolul 4 al tezei. Și aici am inclus inițial date generale despre sistemul cooperatist în perioada socialistă în România, în baza datelor statistice centralizate de Institutul Național de Statistică, apoi am făcut apel la o lucrare conexasă privind corporația partidului comunist și implicațiile sale ca actor economic maximizator de utilitate. Aceste demersuri preliminare au avut rolul de a pregăti discuția specifică pe studiile de caz privind cooperăția meșteșugărească din județul Neamț și Bacău, focalizate pe UJCM-uri (foruri tutelare județene) și cooperative locale subordonate.

În concluzie am arătat că fenomenul cooperăției este mai complex decât este reprezentat până acum în discursul economic și politic. În secțiunea următoare voi detalia acest lucru.

Asumpții și întrebări de cercetare

Am optat, în succesiunea secțiunilor introductive ale tezei, ca aceasta să fie precedată de obiectivele temei însoțite de o scurtă inventariere a teoriei utilizate tocmai pentru a fixa perimetrul epistemic al lucrării, prin menționarea bibliografiei relevante, precum și pentru a formula asumpțiile teoretice în baza cărora vor fi formulate întrebările de cercetare.

Considerând interesul crescut pentru tematica cooperăției românești în perioada socialistă, abundența de informație, ambiguitățile și contradicțiile generate de aceasta, dar și fertilitatea subiectului, teza va încerca să răspundă la două întrebări centrale de cercetare și să testeze o serie de ipoteze. Prima întrebare se referă la configurația corporatistă a cooperăției meșteșugărești, diferită față de organizarea totalitaristă a statului socialist și cum a coexistat în mod simbiotic în interiorul acestei structuri politice. Prin urmare, prima întrebare este: *De ce cooperăția meșteșugărească a funcționat pe baza unor precepte, norme și reguli organizatorice de tip corporatist, disonante cu cele totalitare, în perioada regimului socialist în România?* În vederea coerenței răspunsului la aceasta, derivă un set de întrebări subsidiare ce vin în sprijinul celei principale ancorate, de asemenea, în obiectivele de cercetare:

- Putem considera cooperăția meșteșugărească ca fiind o expresie fizică a instituției corporatismului de stat în perioada socialistă a României?
- În ce măsură putem înlocui percepția statului totalitar socialist în România cu o perspectivă alternativă a unui stat de tip mercantilist?
- A avut capacitate statul comunist român de a controla orice sector economic intrinsec lui? Corespunde modelul ideologic al socialismului de stat cu practicile reale și organizarea de facto a economiei socialiste?
- În ce măsură putem afirma că autoritățile și elita birocratică au funcționat ca un vehicul instituțional extractiv, un monolit politico-birocratic, într-un climat instituțional favorabil corporatizării și securizării unor rente de monopol?
- Considerând cadrul general teoretic, putem afirma faptul că organizarea socialistă a României a funcționat sub imperativele organizării de tip corporatist subordonat? Putem afirma că statul și partidul au întrunit funcția unei supracorporații?

Cea de-a doua întrebare centrală de cercetare mută optica asupra cooperăției meșteșugărești în direcția unei simbioze comportamentale la nivel de grup și contract social. Asumpțiile teoretice ale tezei conduc spre prescrierea unui modus vivendi diferit și chiar atipic al cooperăției, un model cameleonice pentru oricare ordine economică a unui stat, un model organizatoric ce conciliază două paradigme aflate în litigiu ontologic. Așadar: *De ce privim aranjamentul instituțional al cooperăției meșteșugărești ca un model organizatoric contractualist atipic ce armonizează interesul propriu cu solidaritatea socială?* Menținând linia metodologică cu scopul obținerii unor răspunsuri acurate, și de aici derivă un set de întrebări secundare ce vin în sprijinul celei principale:

- Este capabil un model contractualist, ce dorește să armonizeze două moduri comportamentale distincte, să funcționeze în realitate?
- În ce măsură putem considera cooperăția meșteșugărească din perioada socialistă a României un actor integral al economiei sociale?

- Au rezistat cooperățiile meșteșugărești imperativelor statului centralizat prin capacitatea lor de adaptare la mediu? Au dezvoltat mecanisme instituționale evolutive, considerând chiar și asumția compromisului politic în vederea supraviețuirii sale?
- În ciuda practicilor nedemocratice specifice statului socialist, a reușit cooperăția meșteșugărească să manifeste insularitate democratică prin înseși instituțiile sale de guvernare?
- Contrar avidității de resurse și a demersurilor de maximizare a potențialului economic al elitelor birocratice, principiile orientării spre echitate socială la nivel de grup au funcționat ca instituții informale, circumstanțiale, ori au fost recunoscute ca reguli standard mandatorii la nivel formal?

Structura lucrării

Pentru a răspunde întrebărilor de cercetare propuse, voi adopta o structură a lucrării bazată pe capitole specifice spre a crea o transparență conceptuală ridicată și a introduce progresiv cititorul în temă. Fiecare secțiune a tezei, de asemenea a capitolelor, va cuprinde, în manieră sistematică, cadre teoretice din care decurg teoriile și ulterior asumțiile teoretice care se vor cristaliza spre sfârșit în modelul teoretic propriu, armonizat cu datele factuale colectate în cercetarea de teren. Fiecare capitol și secțiune nu se va abate de la numitorul comun al tezei, respectiv radiografia cooperăției meșteșugărești în perioada regimului socialist din România.

Pentru a răspunde la întrebările de cercetare propuse și a testa ipotezele formulate de-a lungul tezei, voi utiliza un model teoretic deductiv provenit din cadrul general teoretic și aplicat pe studii de caz particulare. În primul capitol am dezvoltat un cadru teoretic infuzat în concepte fundamentale ale tematicii socialismului ca: mizele proiectului colectivizării mijloacelor de producție, tematica formelor colectiviste/cooperatiste din perspectiva regimurilor politice totalitare, de asemenea le voi privi din perspective teoretice distincte. Am propus deschiderea discuției în manieră descriptivă, de aceea voi face o radiografiere a aspectelor conceptuale ce necesită clarificare și delimitare. Acest lucru este necesar întrucât tot conglomeratul teoretic ce face referire la abordarea corporatistă este disolubil și încorporează abordări conceptuale distincte, chiar dacă sunt tangențiale: corporație, cooperăție, cooperativă, colectiv. Am discutat discutat fundamentele cooperativei și ceea ce reprezintă aceasta. Miza centrală a capitolului este

de a clarifica aspectele conceptuale ce urmează a fi discutate multidimensional în secțiunile următoare ale tezei și a îndruma atenția spre abordările instituționale ale regimurilor socialiste din perspectivă economică și cele care demontează abordarea dominantă totalitară. Pe lângă aceste aspecte fundamentale, voi menționa și modelul explicativ al colectivismului metodologic cu scopul explicării comportamentelor indivizilor într-un grup.

Capitolul al doilea cuprinde două secțiuni esențiale tezei: voi analiza în profunzime două abordări distincte, contrastante- perspectiva totalitaristă și perspectiva corporatistă-descentralizată a statului socialist. Perspectiva totalitaristă (specifică anilor 1950), intrată în accepțiunea publică și recunoscută larg, se rezumă la descriere unui stat total ce deține controlul absolut asupra tuturor resurselor, în care toate formele de proprietate privată sunt abolite, la fel ca orice formă pluralitară a ideilor/viziunilor și se implică în toate compartimentele vieții societății și cetățenilor. Cea de-a doua perspectivă economică, de tip instituțională al alegerii raționale, vizează corporatismul și descentralizarea în epoca socialistă, cu accent pe statul de tip mercantilist. Voi avea în vedere perioada socialistă, imperatiile guvernării sale și cum au putut rezista aranjamentele instituționale cooperativiste în contextul regimului socialist și dacă acesta era destul de articulat instituțional încât să își mențină imperatiile autorității. Una dintre ipoteze constă în faptul că astfel de stat emitea derogări de la normele autoritare din cauza incapacității administrării optime a patrimoniului resurselor naționale și a bunurilor publice.

În cel de-al treilea capitol va conține mă voi focaliza spre formularea unui model teoretic explicativ pentru a cunoaște în profunzime cooperațiile și comportamentele ce le definesc. Voi începe discuția cu rădăcinile teoretice ale paradigmei alegerii raționale și cu asumțiile de bază ale acesteia. M-am gândit la formularea unui model contractualist reconciliant al instituției cooperației întrucât, explorând literatura descriptivă a cooperației, reiese faptul că la fundația funcționării ei stă atributul solidarității, a avantajului reciproc, inclusiv al redistribuțiilor și transferului de beneficii către cei dezavantajați.

Pentru aceasta voi face apel la un liant conceptual dintre teoria alegerii raționale și teoria egalitaristă a dreptății sociale propusă de John Rawls, respectiv la strategia maximin. Această strategie explică comportamentele centrate pe evitarea riscului, iar unul dintre efecte îl reprezintă generarea modelului de dreptate ca echitate în cadrul unei situații de interacțiune între indivizi.

De aici voi bricola modelul teoretic prin extragerea asumpțiilor lui Rawls, din teoria dreptății ca echitate privind alegerile constituționale, asumpția redistributivă a resurselor în interiorul aceluși grup și principiile dreptății, cu precădere cel al diferenței. Ca extensie teoretică în formularea modelului propriu, voi consolida asumpțiile discutând criteriul Kaldor-Hicks (compensări, redistribuții) ca principiu conex al lui J. Rawls din perspectiva economică a alegerii raționale.

În acest capitol voi elabora un cadru teoretic interpretativ și explicativ care să poată oferi o înțelegere eficientă a cooperațiilor, cooperativelor ca tip de organizare socială inclusă în economia de acest tip, plecând de la modele normative tradiționale ale dreptății sociale și modele pozitive din sfera economică. Voi argumenta că formele cooperatiste funcționează ca soluții instituționale pentru rezolvarea dilemelor sociale de acțiune colectivă, având capacitatea de a satisface atât interesul privat cât și nevoile sociale.

Al patrulea capitol al lucrării este dedicat integral discuțiilor aplicative și studiilor de caz. În această secțiune, spațiul este rezervat datelor empirice, informațiilor factuale colectate în mod calitativ, pe baza documentelor de arhivă și a metodei interviurilor semistructurate cu membri ai elitelor administrative ale cooperațiilor meșteșugărești. Va fi cuprinsă o primă secțiune introductivă, generală privind date și indicatori globali la nivel de țară privind sistemul cooperatist în regimul socialist și o paralelă cu sistemul de organizare al Partidului Comunist Român în calitate de corporație ori grup de interese particulare.

Aici voi introduce discuții privind funcționarea de facto a cooperațiilor meșteșugărești la nivel de județ și de municipiu în zona de est a României- regiunea Moldova, în mod particular în județele Neamț și Bacău. Capitolul va păstra o abordare simplă, descriptivă pe baza datelor disponibile din arhive și în baza interviurilor în profunzime cu fostele elite administrative ale cooperațiilor și forurilor tutelare județene din acea perioadă. Evident, este construit în așa manieră încât poate servi extracției informațiilor de interes pentru ipotezele și întrebările de cercetare, adică conform obiectivelor tezei. Prin această monografie a fiecărei cooperații intenționez să arăt, în capitolul ulterior lui, capacitatea explicativă a modelului teoretic construit dintr-un conglomerat conceptual, dar și a abordării noi în domeniul cercetării regimului comunist din România, cu precădere pe cooperația meșteșugărească.

În capitolul cinci, ultimul de altfel, voi simplifica și operaționaliza modelele teoretice astfel încât să pot testa ipotezele și să ofer răspuns întrebărilor de cercetare într-o manieră cât mai concisă, considerând multitudinea abordărilor teoretice și a volumului bibliografic. După crearea modelelor teoretice, deci a uneltelor metodologice de lucru cu datele factuale colectate, voi interpreta ulterior informațiile brute din cercetarea de teren prin lentila perceptuală instituțională.

Teza se încheie cu un capitol de concluzii în care vor fi evaluate sumativ modelele teoretice create și voi testa ipotezele. Prin îmbinarea răspunsurilor obținute la întrebările de cercetare individuale voi putea explica modul în care cooperația meșteșugărească din perioada socialistă a României a funcționat, dacă și de ce s-a organizat pe principii corporatiste contrare paradigmei totalitare. De asemenea, voi putea răspunde de ce și prin ce tip de instituție simbiotică a putut oferi oportunitatea dezvoltării individuale a cooperativelor, păstrând prerogativele economiei sociale, a corijării inegalităților dintre membri și sporirea solidarității la nivel de grup cooperativ. Vom include o secțiune scurtă dedicată principalelor contribuții aduse cu prilejul acestei cercetări și limitele sale metodologice.

Rezultatele cercetării

Pornind de la indicatorii stabiliți ca linii directoare ale cercetării, am evidențiat în analiza datelor măsura în care cooperativele din România răspund ipotezelor și în întrebărilor de cercetare. Am argumentat că instituția cooperației meșteșugărești a funcționat pe baza unor precepte, norme și reguli organizatorice de tip corporatist, disonante cu cele totalitare, în perioada regimului socialist în România. Teza a încercat să răspundă întrebării în ce măsură această susținere poate fi testată empiric. Așa cum am concluzionat în subcapitolul 5.3, organizarea cooperativei meșteșugărești era autonomă și se comporta pe piață (oricât de firavă era aceasta) ca o firmă privată maximizatoare de utilitate. Era subordonată unui organism central separat de aparatul de stat-UCECOM – cu statut diferit și autonom și avea o anumită libertatea de a comercializa în mod liber pe orice piață exista cerere, iar bugetele erau supuse votului în manieră internă, fără implicația statului socialist. Chiar dacă ar putea fi atacat argumentul meu prin referire la teza controlului politic de partid, se poate susține cu dovezi empirice că în relația cu statul și coordonarea planificării producției, UJCM avea posibilitatea de a modifica planul centralizat și de a solicita derogări de la acesta. De asemenea cooperația avea libertatea de a se

dezvolta autonom, investind în imobile și infrastructură de producție și comerț, concurând cu alte sectoare economice ale statului. Putem considera UCECOM, ca formă fizică principală a cooperăției meșteșugărești, o corporație cu organizare birocratică pe verticală compusă dintr-o sumă de persoane, fizice sau juridice, funcțională statului comunist, văzut ca supracorporație cu rol mediator și coordonator. Reprezenta un actor important și pentru piața națională de bunuri întrucât înregistra contracte cu întreprinderile și magazinele de stat cărora le furniza marfă.

Manifesta autonomie, spirit expansionist și competitiv cu sectoarele de stat dar și cu celelalte cooperății separate de UCECOM. Se dezvolta pe orizontală și își crease propriile facilități spre a câștiga independență față de stat și a suplini orice nevoie propriilor cooperatori. La nivel județean întreaga cooperativă meșteșugărească manifesta destulă putere de competiție cu sectoarele întreprinderilor de stat întrucât dispunea de capital propriu, avea propria piață de desfacere, iar aceasta crea o dependență a statului față de sistemul cooperatist, de asemenea efectivele de cooperatori raportate la angajații din sectorul de stat erau similare.

Dacă ne referim la autorități și elita birocratică, acestea au funcționat conform modelelor teoretice privind elita birocratică maximizatoare de beneficii și rente de monopol. Reprezentau vehicule instituționale extractive, un monolit politico-birocratic, ajutat de instrumente politice pentru a crea climatul instituțional favorabil corporatizării și securizării arealelor economice de interes. Reprezenta un tip de actori importanți și pentru piața națională de bunuri întrucât înregistra contracte cu întreprinderile și magazinele de stat cărora le furniza marfă. Pentru maximizarea profitului, cooperăția era împărțită, asemenea structurilor similare din alte județe și în raport cu configurația UCECOM, pe secții de producție de serie ce se ocupau cu onorarea contractelor mari antamate la nivel central, județean cu clienți interni sau externi. Acolo unde se observa cerere crescută pentru anumite produse, UJCM achiziționa de la sectorul întreprinderilor de stat și le comercializa în regie proprie. Aici observăm o rentă de monopol economic cu sprijin politic, întrucât elita birocratică de la vârf întrunea și funcții în Partidul Comunist Român.

Pentru maximizarea profitului, UJCM a început să își creeze propria rețea de magazine și secții de producție spre câștigul propriu, separat de cooperativele aflate în subordine, chiar dacă, teoretic, reprezenta un organism administrativ cu rol de coordonare și control la nivel de județ. Toată marfa necesară producției se distribuia de la nivel de UCECOM, iar dacă un președinte de cooperativă sau de uniune județeană întrunea un rol potent politic, cu capacitate de negociere și

vizibilitate în rândul birocrăției cooperatiste dar și de stat, atunci se puteau solicita mai multe resurse chiar în mod nejustificat. Acest lucru, argumenta Kornai, știm că se întâlnea și în cazul conducătorilor întreprinderilor socialiste de stat. Puterea de negociere, vizibilitatea, autoritatea și spiritul antreprenorial în sensul eludării regulilor, era pronunțat odată de poziția politică la nivel de partid. Se creaseră ierarhii paralele pentru personalul administrativ și comunicările privind producția la ședințele politice de partid. Acest aspect este vital analizei întrucât o poziție politică atrăgea după sine privilegii pentru cei ce le îndeplineau, li se oferea putere de negociere și rețelistică socială necesară maximizării oportunităților de dezvoltare personală dar și corporativă.

Cooperația meșteșugărească a funcționat sub o organizare de tip corporatist subordonat în perioada socialistă a României, în care însuși statul și partidul, ca entități ubicue, au întrunit funcția unei supracorporații capabilă de construcția unei rețele economice clientelare. Acest aspect îl observăm în corelarea dintre pozițiile de conducere din cooperație și cu cele din partid- o poziție superioară în partidul comunist se corela cu o poziție în elita birocratică a cooperației. Asta nu însemna neapărat un dezavantaj pentru organizația cooperatistă, ci din contră, persoanele implicate politic erau capabile să escaladeze și ierarhia respectivă pentru a putea să promoveze mai eficient interesele colective ale cooperativei, implicit pe cele personale.

Pe de altă parte, organizarea și funcționarea cooperativelor era coordonată prin directive politice ce decurgeau din politica economică a partidului. Își negociau bugetele și resursele necesare supraviețuirii și expansiunii pe piața economică devenită informal capitalistă. Pe lângă aceasta, cooperațiile tranzacționau mărfuri și făceau comerț cu statul socialist, iar la apogeul puterii, contractau clienți în mod individual pentru producția de serie fără acordul și validarea forurilor tutelare superioare.

Uneori se produceau mai multe bunuri decât necesarul lor pe piață și întâmpinau fenomenul supraproducției, iar uneori președinții cooperativelor se prevalau de funcția politică pentru a trimite mai multe produse spre fondul pieței și către clienții contractați tocmai pentru a se dispensa de surplusul de marfă. Observăm astfel că tot prin calitatea politică se rezolvau și crizele supraproducției. Atunci când stocurile deveneau vizibil crescute, fără acoperire pe piața deja cunoscută, se apela la forțarea clienților prin intermediul rețelei politice din țară și astfel se mai scădeau stocurile existente. Negocierea pe verticală se realiza în cadrul interacțiunilor birocrățiilor cu centrul politico-economic al statului, dar și în sens invers, cu cooperatorii. Aici

amintim cele spuse anterior, atunci când planul de producție nu putea suferi amânare, atunci se ajungea la negocierea unei cantități mai mari de materii prime și de angajați ce ar fi ușurat efectuarea planului. De aceea, elita birocratică negocia și solicita în virtutea funcției politice mai multe resurse de la centru, conform principiului venalității funcțiilor.

Am putea încadra funcționarea cooperăției într-un stat socialist ca fiind de tip mercantilist. Guvernarea era asigurată de un singur autocrat înconjurat de un cerc intim al puterii sale cu reprezentare politică monopolistă, respectiv Partidul Comunist Român. Statul socialist român proteja și sponsoriza monopolurile de pe piață, în sensul rentelor economice și politice. Autocratul proteja cartelurile economice tocmai pentru a întoarce către el o serie de beneficii, astfel încât să își asigure o creștere a utilității sale prin externalizarea exploatării acestor grupuri de interes monopoliste. Se comporta ca o corporație, într-o organizare numită de Manoilescu-corporatism subordonat (în raport cu formațiunea politică unică), pe o piață economică, într-o măsură semnificativă, liberă.

Pentru a oferi un răspuns și la a doua întrebare de cercetare centrală ce are la bază teza conform căreia privim aranjamentul instituțional al cooperăției meșteșugărești ca un model organizatoric contractualist atipic ce armonizează interesul propriu cu solidaritatea socială, cred că am identificat suficiente argumente solide pentru a o susține. În primul rând găsim dovezi factuale bazate pe normativele funcționării cooperăției ce demonstrează că toate cooperățiile și structurile implicate în cercetarea de teren aderau la principii drepte social de tip redistributiv după care funcționau la nivel oficial, formal. Este interesant faptul că exista un sistem de compensații oferite celor mai puțin productivi și cooperabilor aflați în producția de serie ce întâmpinau „goluri de producție”. Statutul de cooperabil beneficia de protecție socială voalată, în sensul că atunci când devenea neproductiv dintr-o varietate de motive, sau când nivelul de profesionalizare al său nu îi permitea un randament ridicat, atunci surplusul celorlalți colegi cooperabili îl ajuta să supraviețuiască în colectivul cooperativei și îi oferea sprijinul necesar.

Caracterul social și de echitate între cooperabili se probează și prin acea repartizare a profitului către diverse fonduri ale cooperăției: Fondul pentru creșterea surselor proprii de finanțare- capital social, rezerve, alte fonduri, Fondul pentru creșterea resurselor și pentru majorarea capitalurilor proprii, Fondul la dispoziția președintelui- sumele acestui fond erau discreționare iar președintele împreună cu cei din consiliul director decideau cum sunt cheltuiți

banii. În interviuri se confirmă că de obicei fondurile erau canalizate spre situații sociale. Cooperativa reprezenta un loc de refugiu al celor defavorizați și deținea chiar secții special destinate persoanelor cu handicap. Observăm în toate spectrele ontologice, aspecte ce țin de investiția în recuperarea decalajelor socio-economice dintre membri și propășirea comunității în care își desfășoară activitatea. De exemplu dacă existau comunități defavorizate, cartiere de tineri disponibili fără loc de muncă sau persoane necalificate, atunci cooperativa meșteșugărească investea în profesionalizarea lor, școlarizarea și ulterior absorbția pe piața muncii. UCECOM, UJCM județene dețineau școli de meserii proprii unde toți cooperatorii și copiii lor erau instruiți.

Dacă ne uităm spre cealaltă latură, cea orientată spre profit și oportunități de creștere a beneficiului individual, cooperația oferea membrului cooperativor pârghii de câștig meritocratic conform aptitudinilor și muncii depuse. Cooperatorii productivi și interesați de creșterea beneficiului personal, erau remunerați pe bază de comision la serviciu/bun prestat, indiferent de secția în care activa (prestări servicii sau producție de serie), în mod separat față de salariul tarifar minim și niciun superior nu le putea impune un prag maxim, în condițiile în care nu exista pericolul supraproducției. Dar exista și sistemul de stimulente negative prin care se acționa spre penalizarea lor atunci când planul individual sau cel colectiv de producție nu se realiza, ori când cooperativorul producea mai puțin față de cât era previzionat. Profitul realizat pe secția de producție era distribuit și în funcție de criteriul competenței profesionale și a vechimii în muncă, pe gradații și calificare.

În final putem privi cooperația meșteșugărească ca un aranjament instituțional contractualist capabil să armonizeze două moduri comportamentale distincte. Această concluzie vine din observația conform căreia în cadrul cooperației se promovau atât obținerea profitului în funcție de competențe, talent și efort, în folosul individual al cooperativorului, cât și acumulare colectivă de profit, menținându-se prerogativa redistribuției surplusului în favoarea categoriilor defavorizate și a comunității. Este important să subliniez că aceste instituții nu funcționau în „subteranul” cooperației, în mod informal, circumstanțial, ci erau recunoscute în mod mutual ca reguli standard de guvernare.

Adăugând insularitatea sa democratică încastrată într-un regim politic monist, totalitar și represiv, fapt remarcat prin pluralismul, organizarea democratică și luarea deciziilor în mod

transparent, plebiscitar a cooperației, putem considera că aceasta întrunește condițiile (vezi finalul secțiunii analitice 5.3) unei întreprinderi sociale ca parte integrantă activă în economia socială. Mai mult, raportat la imperativele politice și ordinea socială statală, cooperația a reușit să își dezvolte mecanisme evolutive de adaptare la mediul ostil, să se aclimatizeze și să își dobândească forța necesară supraviețuirii, a dobândirii autonomiei.

Limitele cercetării și contribuția academică

Lucrarea este una realizată în perspectivă instituțională continuând unele studii ale autorilor care au tratat blocul comunist răsăritean într-o manieră similară și de la care am preluat considerabile concepte și teze teoretice. Aș putea afirma că studiul acesta contribuie la întărirea acestui mod de a privi socialismul, statele socialiste arondate Uniunii Sovietice, cel puțin în perioada post-1970.

Cercetarea are desigur și vulnerabilități; admit că unele date au o consistență scăzută din cauza lipsei validării prin cifre și documente de arhivă. De asemenea, fiind o lucrare aflată în zona de pionierat privind documentarea, analiza și explicarea perioadei socialiste a României prin modele teoretice cu o optică diferită, este de așteptat ca să suporte chestionări privind robustețea argumentelor și datelor ce le consolidează. De aceea, de aici poate fi considerat un stadiu embrionar al studierii din această perspectivă a perioadei socialiste, un punct din care pot fi deschise alte direcții de cercetare și de continuare efectivă a studiului în manieră longitudinală în perioada ulterioară a tranziției post-comuniste. Or, în acest sens sunt conștient că nu este suficientă o cercetare doctorală pentru a cuprinde epistemic, în mod exhaustiv, întreaga paradigmă cooperatistă.

Așa cum am asumat, robustețea cercetării depinde în măsură covârșitoare și de disponibilitatea informațiilor: arhive, foști cooperatori, date secundare, statistici, bibliografie necunoscută sau neinvestigată. Pe lângă aceasta, ar putea să nu fie relevante statistic aceste finalități și rezultate ale cercetării întrucât studiul s-a derulat doar în două județe ale României, iar un număr mai mare de cazuri studiate ar putea, eventual, invalida ipotezele și poate nu ne-ar conduce la întrunirea tuturor condițiilor modelului teoretic. Însă cred că abordarea teoretică utilizată aici nu a fost respinsă prin confruntarea cu datele factuale și avem la dispoziție niște resurse epistemice de la care să generăm noi orizonturi ale cunoașterii științifice.

De remarcat și apreciat faptul că încă mai sunt disponibili și răspund cu sollicitudine acei foști cooperatori care au făcut parte, în diverse perioade de timp, inclusiv în cea din perioada socialistă, din elita birocratică a cooperăției, care au avut contact direct cu toate coordonatele administrative ale cooperăției în acele perioade și pot substitui practic o întreagă arhivă de documente. De aceea consider că metoda interviurilor cu elitele birocratice a fost un instrument oportun de a culege date vitale și a funcționat ca un surogat acolo unde nu au fost disponibile documente de arhivă- actualmente aflate în administrarea unor firme private subcontractate de stat prin organizațiile arhivelor județene.

Așadar, cum baza empirică pe care am folosit-o este redusă, nu pot afirma că până acum concepte ca corporație cooperatistă, corporatism subordonat, sunt instrumente folosite în cercetarea socială. Limitele reduse și timpul finit alocat unei teze de doctorat nu pot acoperi o astfel de temă care este esențială, cred, pentru cunoașterea perioadei socialiste a României. În ce mă privește, nu am putut inventaria toate aspectele și particularitățile fiecărei organizații cooperative spre a obține o imagine mai clară și mai completă.

Mai mult, în mentalul colectiv cooperăția reprezintă încă o reminiscență a comunismului: *„atunci [perioada socialistă] eram priviți ca niște capitaliști privilegiați, acum sunteți văzuți ca fiind comuniștii din capitalism”* și de aceea această teză de doctorat poate reprezenta o creștere incrementală adusă cunoașterii academice dar și celei comune, o contribuție marginală adusă înțelegerii perioadei regimului comunist în România, cu un alt iz argumentativ și cu promovarea unei noi fațete a realității respective.

Relevanța pentru mediul academic este evidentă pentru că, după cunoștința mea, un astfel de studiu efectuat pe exemple concrete de cooperății meșteșugărești nu a mai fost efectuat, cel puțin din aceste perspective teoretice și poate fi considerată o lucrare ce poate pava drumul unor noi studii, prefigurând viitoare analize ale cooperăției după anul 1990 și ce turnură instituțională a suferit acest tip de organizare.

Dacă ar fi să ne referim și la utilitatea sa practică, atunci lucrarea poate servi ca notă de fundamentare în modificarea unor proiecte legislative ce fac referire la sistemul cooperatist actual din România și poate modela noi politici publice sau sisteme instituționale ale cooperăției care să integreze principii de dreptate socială, echitate, redistribuție, infuzate într-o organizare economică independentă, orientată spre profit și onorabilă pentru societate în ansamblu. Vedem clar că pot fi reunite sub aceeași instituție toate acestea și incontestabil avem dovezi factice ale

existenței unor astfel de organizări autoguverdate, le-am putea numi. Chiar și eventualele noi direcții politice pot fi evaluate ex-ante prin prisma finalităților acestui studiu și în sens utilitarist poate fi văzută ca generatoare de predicții, prescripții morale, economice și instituționale. Este necesară o revizuire a modului de a stabili organizații contractualiste care să prevadă satisfacerea interesului comun cu păstrarea prerogativelor furnizării calitative a bunului colectiv și a corijării inegalităților socio-economice.